

In Memoriam: Maarten Brands

Achtergrond - 14 maart 2018 - Auteur: Ton Nijhuis

Op maandag 12 maart is in de ochtend onze oud-collega professor dr. Maarten C. Brands overleden. Hij is 84 jaar geworden. Directeur van het Duitsland Instituut Ton Nijhuis over zijn bevlogen leermeester.

Er waren weinig onderwerpen waar Maarten Brands niet veel van wist. Hij las alles wat los en vast zat. Zijn huis is een grote, enigszins ongeordende, bibliotheek. Hij was een erudiete veelvraat. Maar als er één ding is wat hem bijzonder aan het hart ging dan was dat toch Duitsland. De Duitse geschiedenis, de huidige Duitse politiek en de rol van Duitsland in Europa nemen in zijn werk een centrale plaats in.

Brands heeft onvermoeibaar gestreden tegen de vele vooroordelen en stereotypen die in Nederland over Duitsland heersten. Met het oprichten van het Duitsland Instituut bij de Universiteit van Amsterdam in 1996 werd Duitsland zelfs zijn hoofdtaak. Hij bleef ook na zijn emeritaat tot 2002 de wetenschappelijk directeur van dit instituut. Het was de kroon op zijn werk en zijn indrukwekkende loopbaan.

Begonnen als een klein instituut is het DIA uitgegroeid tot hét nationale kenniscentrum over Duitsland. De wens die het ministerie van Onderwijs bij de oprichting had, namelijk het negatieve Duitslandbeeld te bestrijden, daar wilde hij niets van weten. Dat is niet de taak van een wetenschapper. Maar wat wel kon, was het vergroten van kennis over Duitsland, het bestrijden van clichés, vooroordelen en platitudes. Over een negatief Duitslandbeeld spreekt ondertussen niemand meer.

Continu zoeken naar dwarsverbanden

Brands was van 1970 tot 1998 hoogleraar Nieuwe geschiedenis, in het bijzonder de historiografische en theoretische aspecten, aan de Faculteit der Geesteswetenschappen. Hij was gezichtsbepalend voor de Amsterdamse geschiedwetenschap en wist met zijn bestuurlijke kracht de vakgroep geschiedenis tot een sterke eenheid binnen de faculteit te maken.

Het werk van Maarten Brands kenmerkte zich door interdisciplinariteit. Hij volgde de ontwikkelingen in vooral de sociologie, politicologie en filosofie op de voet en probeerde deze vruchtbaar te maken voor de geschiedwetenschap, die in 1970 veel geslotener was dan vandaag de dag. Ook zijn onderwijs kenmerkte zich door

het continu zoeken naar dwarsverbanden met andere disciplines.

Maarten Brands was een zeer kritische academicus die veel van zijn talrijke promovendi en medewerkers vroeg. Met groot gevoel voor ironie wist hij feilloos de vinger op de zwakke plekken in teksten te leggen. Daarbij deed hij geen poging zijn kritiekpunten te verbloemen. Dat maakte velen behoorlijk zenuwachtig. Met zijn grote gestalte en norske stem kon hij schrik aanjagen. Maar als je je hierdoor niet liet afschrikken, werd je beloond met altijd verrassend en creatief commentaar, vaak verpakt in zwarte humor. Hij was een leermeester die je dwong de lat telkens net iets hoger te leggen.

Brands was ook een zeer politiek historicus. Hij was altijd prominent aanwezig in de media en zocht in politieke debatten voortdurend de polemiek op. Maarten was een bedreven en door velen gevreesd debater. Hij zag het als zijn taak te strijden tegen stereotypen, de waan van de dag en politieke modes. Juist voor historici zag hij daar een belangrijke taak weggelegd. Graag parafraseerde hij Bertrand Russel, die eens zei: "Geschiedenis is een waarborg tegen bijziendheid in de tijd". Dat was voor hem de rechtvaardiging van het vak.

Verrassend actueel

Brands zat veel in het vliegtuig. Hij was een veel gevraagd referent voor wetenschappelijke en meer politiek georiënteerde conferenties en was bij vele gerenommeerde onderzoeksinstituten fellow, zoals het Wissenschaftskolleg in Berlijn, het Institut für die Wissenschaften vom Menschen in Wenen en het Cullman Center for Scholars and Writers van de New York Public Library. Ook was Brands zeer actief in adviesraden voor de regering, vooral op het terrein van de internationale politiek. Hij schreef rapporten voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en voor de Adviesraad Vrede en Veiligheid.

Een selectie van zijn artikelen over theorie en geschiedschrijving en zijn meer politieke analyses zijn in 2013 in twee dikke banden verschenen onder de titels 'Het arsenaal van de geschiedenis' en 'Karrensporen onder het asfalt'. Eenvoudig was het niet de stukken bij elkaar te vinden. Maar dankzij de onvermoeibare inzet van zijn eerste promovendus Piet Blaas en de oud-vakreferent geschiedenis Annette de Weger kon dit project tot een goed einde worden gebracht. En het was de moeite waard! Het is opmerkelijk hoe goed de meeste van zijn beschouwingen de tand des tijds hebben doorstaan. Zijn analyses zijn verrassend actueel en het loont daarom de moeite deze banden nog eens ter hand te nemen.

Zijn vrouw Frouke, zelf ook historica, wensen we veel sterkte toe. Het verlies is groot, maar ook na zijn dood blijft Maarten Brands een bron van inspiratie.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/25289/in-memoriam-maarten-brands>